

Porovnáváme lichoběžníkové a obdélníkové pravidlo

Petr Vodstrčil

petr.vodstrcil@vsb.cz

Katedra aplikované matematiky, Fakulta elektrotechniky a informatiky,
Vysoká škola báňská–Technická univerzita Ostrava

7.10. 2010

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Tato prezentace je spolufinancována Evropským sociálním fondem a státním rozpočtem České republiky.

- 1 Připomenutí lichoběžníkového a obdélníkového pravidla
- 2 Odhady chyb jednotlivých pravidel
- 3 Porovnání obou pravidel
  - numerické experimenty
  - analytické výpočty
  - další numerické experimenty
- 4 Závěr

1 Připomenutí lichoběžníkového a obdélníkového pravidla

2 Odhady chyb jednotlivých pravidel

3 Porovnání obou pravidel

- numerické experimenty
- analytické výpočty
- další numerické experimenty

4 Závěr

Předpokládejme, že funkce $f: \mathbb{R} \rightarrow \mathbb{R}$ je spojitá na intervalu $\langle a, b \rangle$, kde $a, b \in \mathbb{R}$, $a < b$, a pro libovolné $n \in \mathbb{N}$ uvažujme ekvidistantní dělení

$$a = x_0 < x_1 < \cdots < x_{n-1} < x_n = b$$

tohoto intervalu.

Předpokládejme, že funkce $f: \mathbb{R} \rightarrow \mathbb{R}$ je spojitá na intervalu $\langle a, b \rangle$, kde $a, b \in \mathbb{R}$, $a < b$, a pro libovolné $n \in \mathbb{N}$ uvažujme ekvidistantní dělení

$$a = x_0 < x_1 < \cdots < x_{n-1} < x_n = b$$

tohoto intervalu.

Pro dělicí body $x_0, x_1, \dots, x_n$ platí

$$x_i = a + i \cdot \frac{b - a}{n} \quad (i \in \{0, 1, \dots, n\}).$$

Předpokládejme, že funkce $f: \mathbb{R} \rightarrow \mathbb{R}$ je spojitá na intervalu $\langle a, b \rangle$, kde $a, b \in \mathbb{R}$, $a < b$, a pro libovolné $n \in \mathbb{N}$ uvažujme ekvidistantní dělení

$$a = x_0 < x_1 < \cdots < x_{n-1} < x_n = b$$

tohoto intervalu.

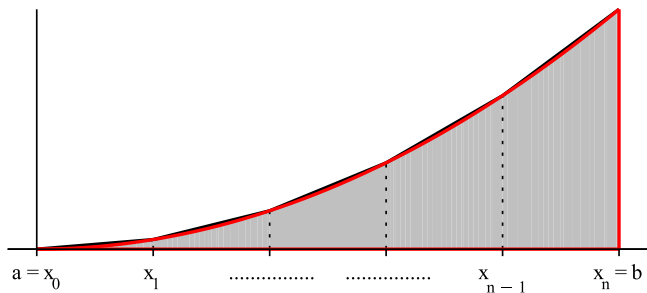
Pro dělicí body $x_0, x_1, \dots, x_n$ platí

$$x_i = a + i \cdot \frac{b-a}{n} \quad (i \in \{0, 1, \dots, n\}).$$

Délka každého dělicího intervalu $\langle x_{i-1}, x_i \rangle$ je

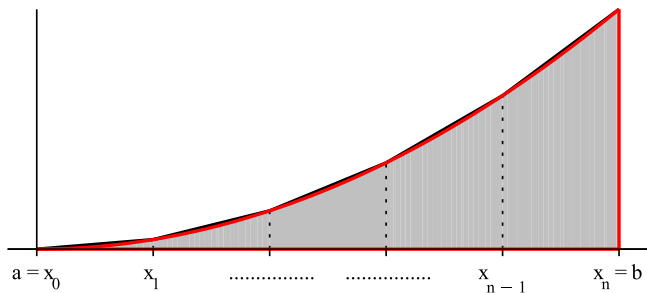
$$x_i - x_{i-1} = \frac{b-a}{n}.$$

Lichoběžníkové pravidlo

$$\int_a^b f(x) dx \approx \frac{b-a}{n} \left[\frac{f(x_0) + f(x_1)}{2} + \dots + \frac{f(x_{n-1}) + f(x_n)}{2} \right].$$

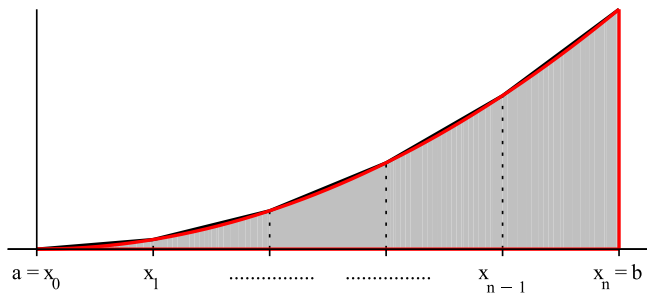
Lichoběžníkové pravidlo

$$\int_a^b f(x) dx \approx \frac{b-a}{n} \left[\frac{f(x_0)}{2} + f(x_1) + \dots + f(x_{n-1}) + \frac{f(x_n)}{2} \right].$$

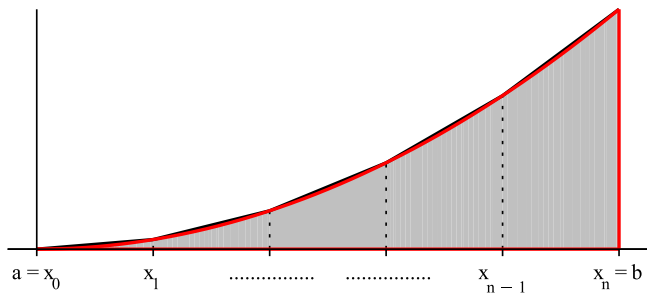

Lichoběžníkové pravidlo

$$\int_a^b f(x) dx \approx \underbrace{\frac{b-a}{n} \left[\frac{f(x_0)}{2} + f(x_1) + \dots + f(x_{n-1}) + \frac{f(x_n)}{2} \right]}_{L_n(f; a, b)}.$$

Lichoběžníkové pravidlo

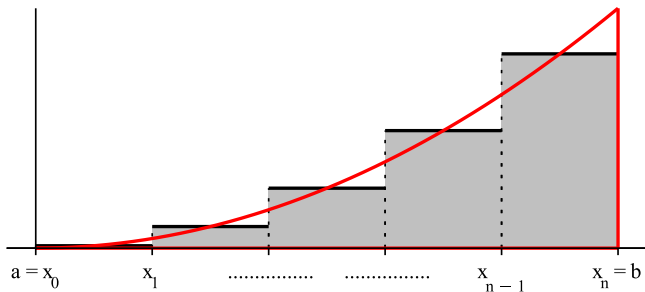

$$\int_a^b f(x) dx \approx \underbrace{\frac{b-a}{n} \left[\frac{f(x_0)}{2} + f(x_1) + \dots + f(x_{n-1}) + \frac{f(x_n)}{2} \right]}_{L_n(f; a, b)}.$$

Chyba, které se přitom dopustíme:

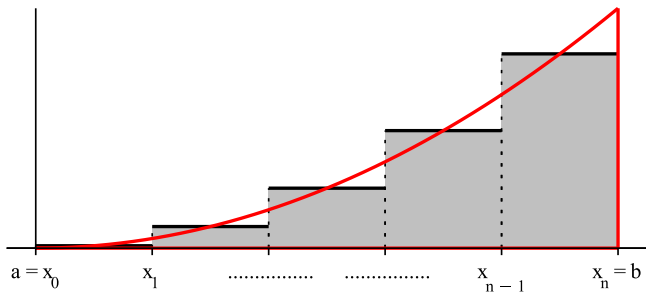
$$I_n(f; a, b) = L_n(f; a, b) - \int_a^b f(x) dx.$$

Obdélníkové pravidlo

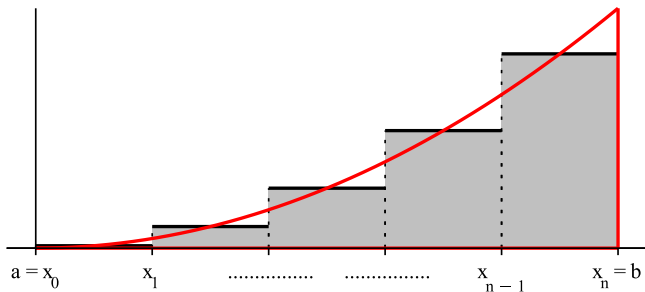
$$\int_a^b f(x) dx \approx \frac{b-a}{n} \left[f\left(\frac{x_0+x_1}{2}\right) + f\left(\frac{x_1+x_2}{2}\right) + \dots + f\left(\frac{x_{n-1}+x_n}{2}\right) \right].$$

Obdélníkové pravidlo

$$\int_a^b f(x) dx \approx \underbrace{\frac{b-a}{n} \left[f\left(\frac{x_0 + x_1}{2}\right) + f\left(\frac{x_1 + x_2}{2}\right) + \dots + f\left(\frac{x_{n-1} + x_n}{2}\right) \right]}_{O_n(f; a, b)}.$$

Obdélníkové pravidlo

$$\int_a^b f(x) dx \approx \underbrace{\frac{b-a}{n} \left[f\left(\frac{x_0+x_1}{2}\right) + f\left(\frac{x_1+x_2}{2}\right) + \dots + f\left(\frac{x_{n-1}+x_n}{2}\right) \right]}_{O_n(f; a, b)}.$$

Chyba, které se přitom dopustíme:

$$o_n(f; a, b) = O_n(f; a, b) - \int_a^b f(x) dx.$$

1 Připomenutí lichoběžníkového a obdélníkového pravidla

2 Odhady chyb jednotlivých pravidel

3 Porovnání obou pravidel

- numerické experimenty
- analytické výpočty
- další numerické experimenty

4 Závěr

Připomeňme si jedno známé tvrzení týkající se obou výše zmíněných pravidel. Věta bude dokázána (dokonce v silnějším tvaru) později.

Věta.

Předpokládejme, že $f \in C^2(\langle a, b \rangle)$ a $n \in \mathbb{N}$. Pak pro chybu lichoběžníkového, resp. obdélníkového pravidla platí

$$|I_n(f; a, b)| \leq \frac{(b-a)^3}{12n^2} \cdot \max_{x \in \langle a, b \rangle} |f''(x)|,$$

resp.

$$|o_n(f; a, b)| \leq \frac{(b-a)^3}{24n^2} \cdot \max_{x \in \langle a, b \rangle} |f''(x)|.$$

Připomeňme si jedno známé tvrzení týkající se obou výše zmíněných pravidel. Věta bude dokázána (dokonce v silnějším tvaru) později.

Věta.

Předpokládejme, že $f \in C^2(\langle a, b \rangle)$ a $n \in \mathbb{N}$. Pak pro chybu lichoběžníkového, resp. obdélníkového pravidla platí

$$|I_n(f; a, b)| \leq \frac{(b-a)^3}{12n^2} \cdot \max_{x \in \langle a, b \rangle} |f''(x)|,$$

resp.

$$|o_n(f; a, b)| \leq \frac{(b-a)^3}{24n^2} \cdot \max_{x \in \langle a, b \rangle} |f''(x)|.$$

Zde si můžeme všimnout, že odhad chyby obdélníkového pravidla je dvakrát lepší než odhad chyby lichoběžníkového pravidla.

Připomeňme si jedno známé tvrzení týkající se obou výše zmíněných pravidel. Věta bude dokázána (dokonce v silnějším tvaru) později.

Věta.

Předpokládejme, že $f \in C^2(\langle a, b \rangle)$ a $n \in \mathbb{N}$. Pak pro chybu lichoběžníkového, resp. obdélníkového pravidla platí

$$|I_n(f; a, b)| \leq \frac{(b-a)^3}{12n^2} \cdot \max_{x \in \langle a, b \rangle} |f''(x)|,$$

resp.

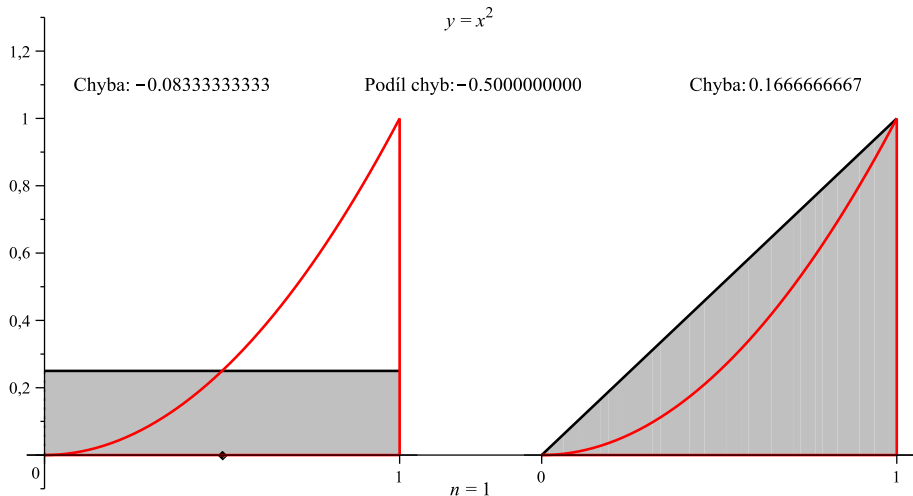
$$|o_n(f; a, b)| \leq \frac{(b-a)^3}{24n^2} \cdot \max_{x \in \langle a, b \rangle} |f''(x)|.$$

Zde si můžeme všimnout, že odhad chyby obdélníkového pravidla je dvakrát lepší než odhad chyby lichoběžníkového pravidla.

To však ještě nic neříká o skutečných chybách, kterých se dopouštíme při použití lichoběžníkového, resp. obdélníkového pravidla.

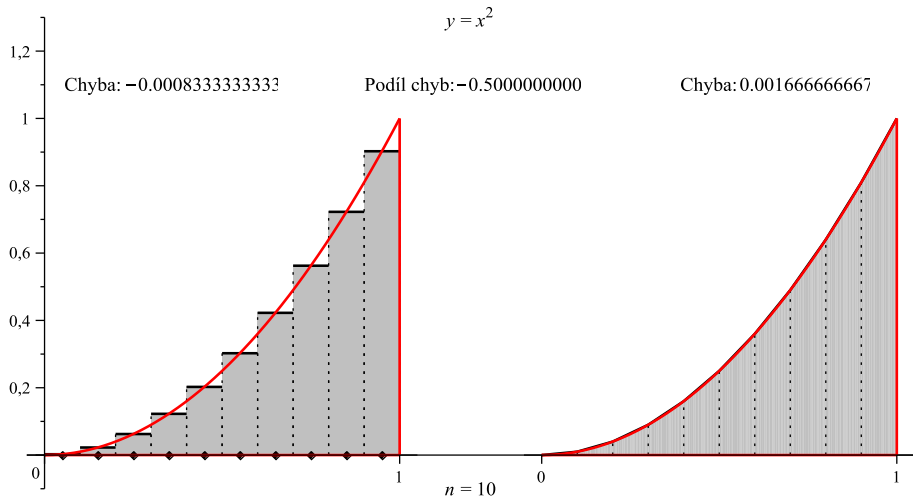
- 1 Připomenutí lichoběžníkového a obdélníkového pravidla
- 2 Odhady chyb jednotlivých pravidel
- 3 Porovnání obou pravidel
  - numerické experimenty
  - analytické výpočty
  - další numerické experimenty
- 4 Závěr

Experiment č. 1

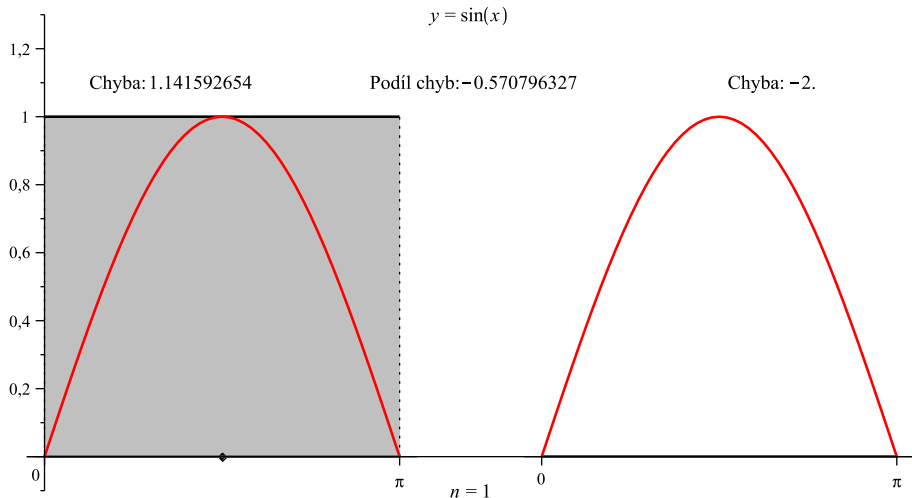
Kliknutím na obrázek spustíte animaci.

Experiment č. 1

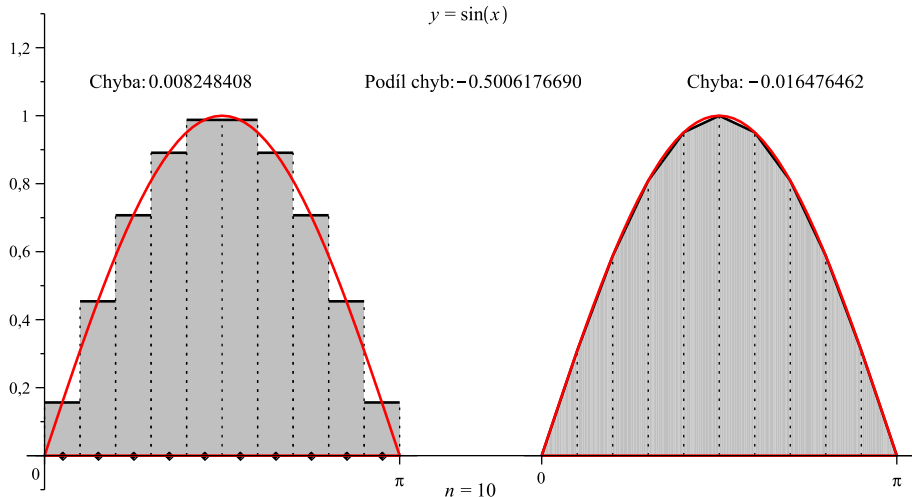
Pro libovolné $n \in \mathbb{N}$ platí $\frac{o_n(f;a,b)}{I_n(f;a,b)} = -\frac{1}{2}$.

Experiment č. 2

Kliknutím na obrázek spustíte animaci.

Experiment č. 2

Zdá se, že $\lim_{n \rightarrow \infty} \frac{o_n(f; a, b)}{I_n(f; a, b)} = -\frac{1}{2}$.

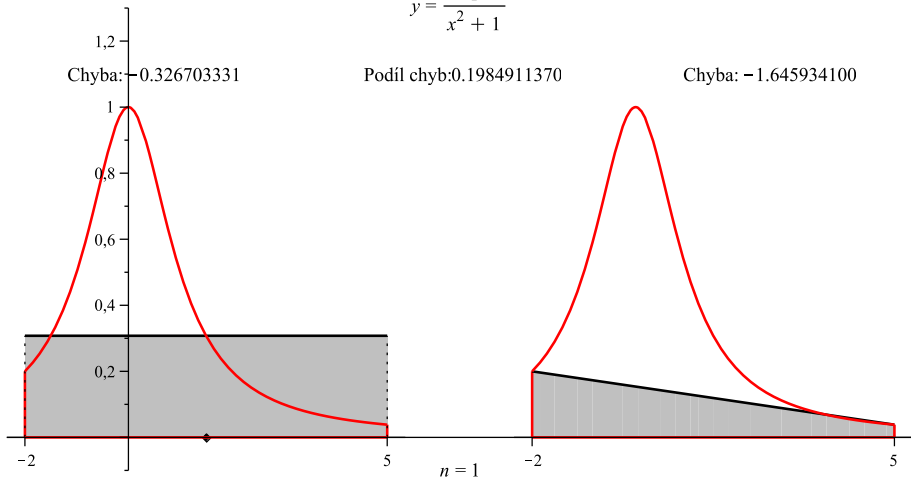
Experiment č. 3

$$y = \frac{1}{x^2 + 1}$$

Chyba: 0.326703331

Podíl chyb: 0.1984911370

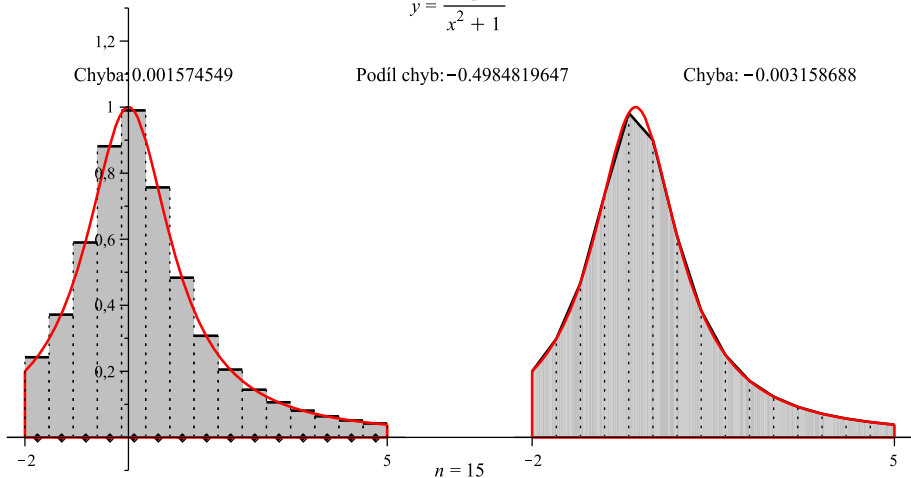
Chyba: -1.645934100

Kliknutím na obrázek spustíte animaci.

Experiment č. 3

$$y = \frac{1}{x^2 + 1}$$

I nyní to vypadá, že $\lim_{n \rightarrow \infty} \frac{o_n(f; a, b)}{I_n(f; a, b)} = -\frac{1}{2}$.

- 1 Připomenutí lichoběžníkového a obdélníkového pravidla
- 2 Odhady chyb jednotlivých pravidel
- 3 Porovnání obou pravidel
  - numerické experimenty
  - **analytické výpočty**
  - další numerické experimenty
- 4 Závěr

Nyní dokážeme jednu velmi důležitou větu poskytující nám jistou informaci o skutečných chybách, kterých se dopouštíme při používání lichoběžníkového, resp. obdélníkového pravidla.

Nyní dokážeme jednu velmi důležitou větu poskytující nám jistou informaci o skutečných chybách, kterých se dopouštíme při používání lichoběžníkového, resp. obdélníkového pravidla.

Věta.

Předpokládejme, že $f \in C^2(\langle u, v \rangle)$. Pak existují čísla $\xi, \eta \in \langle u, v \rangle$ taková, že

$$\left((v-u) \frac{f(u) + f(v)}{2} - \int_u^v f(t) dt \right) = l_1(f; u, v) = \frac{(v-u)^3}{12} \cdot f''(\xi)$$

a

$$\left((v-u) f\left(\frac{u+v}{2}\right) - \int_u^v f(t) dt \right) = o_1(f; u, v) = -\frac{(v-u)^3}{24} \cdot f''(\eta).$$

Důkaz.

Dokážeme alespoň druhé tvrzení.

Pro zjednodušení zápisu položme $c = \frac{u+v}{2}$ a definujme funkci

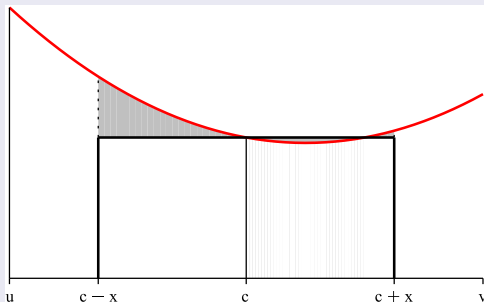
$$F(x) = 2xf(c) - \int_{c-x}^{c+x} f(t) dt \quad \text{pro } x \in \langle 0, \frac{v-u}{2} \rangle.$$

Důkaz.

Dokážeme alespoň druhé tvrzení.

Pro zjednodušení zápisu položme $c = \frac{u+v}{2}$ a definujme funkci

$$F(x) = 2xf(c) - \int_{c-x}^{c+x} f(t) dt \quad \text{pro } x \in \langle 0, \frac{v-u}{2} \rangle.$$

Důkaz.

Dokážeme alespoň druhé tvrzení.

Pro zjednodušení zápisu položme $c = \frac{u+v}{2}$ a definujme funkci

$$F(x) = 2xf(c) - \int_{c-x}^{c+x} f(t) dt \quad \text{pro } x \in \langle 0, \frac{v-u}{2} \rangle.$$

Přímým výpočtem zjistíme, že $F(0) = 0$ a $F\left(\frac{v-u}{2}\right) = o_1(f; u, v)$.

Důkaz.

Dokážeme alespoň druhé tvrzení.

Pro zjednodušení zápisu položme $c = \frac{u+v}{2}$ a definujme funkci

$$F(x) = 2xf(c) - \int_{c-x}^{c+x} f(t) dt \quad \text{pro } x \in \langle 0, \frac{v-u}{2} \rangle.$$

Přímým výpočtem zjistíme, že $F(0) = 0$ a $F\left(\frac{v-u}{2}\right) = o_1(f; u, v)$.

Dále platí

$$\begin{aligned} F'(x) &= 2f(c) - (f(c+x) + f(c-x)), & F'(0) &= 0, \\ F''(x) &= -(f'(c+x) - f'(c-x)), & F''(0) &= 0, \\ F'''(x) &= -(f''(c+x) + f''(c-x)). \end{aligned}$$

Důkaz.

Z Taylorovy věty plyne existence čísla $\vartheta \in (0, \frac{v-u}{2})$ takového, že

$$\begin{aligned}o_1(f; u, v) &= F\left(\frac{v-u}{2}\right) = \\&= \overbrace{F(0)}^0 + \frac{\overbrace{F'(0)}^0}{1!} \cdot \frac{v-u}{2} + \frac{\overbrace{F''(0)}^0}{2!} \cdot \left(\frac{v-u}{2}\right)^2 + \frac{F'''(\vartheta)}{3!} \cdot \left(\frac{v-u}{2}\right)^3 = \\&= \frac{(v-u)^3}{48} \cdot F'''(\vartheta) = -\frac{(v-u)^3}{24} \cdot \frac{f''(c+\vartheta) + f''(c-\vartheta)}{2}.\end{aligned}$$

Důkaz.

Z Taylorovy věty plyne existence čísla $\vartheta \in (0, \frac{v-u}{2})$ takového, že

$$\begin{aligned} \alpha_1(f; u, v) &= F\left(\frac{v-u}{2}\right) = \\ &= \overbrace{F(0)}^0 + \frac{\overbrace{F'(0)}^0}{1!} \cdot \frac{v-u}{2} + \frac{\overbrace{F''(0)}^0}{2!} \cdot \left(\frac{v-u}{2}\right)^2 + \frac{F'''(\vartheta)}{3!} \cdot \left(\frac{v-u}{2}\right)^3 = \\ &= \frac{(v-u)^3}{48} \cdot F'''(\vartheta) = -\frac{(v-u)^3}{24} \cdot \frac{f''(c+\vartheta) + f''(c-\vartheta)}{2}. \end{aligned}$$

Protože funkce f'' je spojitá na intervalu $\langle u, v \rangle$, existuje číslo $\eta \in \langle u, v \rangle$ takové, že

$$\alpha_1(f; u, v) = -\frac{(v-u)^3}{24} \cdot f''(\eta).$$

Důsledek.

Předpokládejme, že $f \in C^2(\langle a, b \rangle)$ a $n \in \mathbb{N}$. Pak existují čísla $\xi_1, \dots, \xi_n$ a $\eta_1, \dots, \eta_n$ splňující

$$\xi_i, \eta_i \in \langle x_{i-1}, x_i \rangle \quad \text{pro každé } i \in \{1, 2, \dots, n\}$$

a taková, že

$$I_n(f; a, b) = \frac{(b-a)^3}{12n^3} \cdot \sum_{i=1}^n f''(\xi_i)$$

a

$$o_n(f; a, b) = -\frac{(b-a)^3}{24n^3} \cdot \sum_{i=1}^n f''(\eta_i).$$

Z předchozí věty víme, že $l_1(f; u, v) = \frac{(v-u)^3}{12} \cdot f''(\xi)$, $o_1(f; u, v) = -\frac{(v-u)^3}{24} \cdot f''(\eta)$.

Důkaz.

Tvrzení plyne z předchozí věty a z rovností

$$l_n(f; a, b) = \sum_{i=1}^n l_1(f; x_{i-1}, x_i),$$

$$o_n(f; a, b) = \sum_{i=1}^n o_1(f; x_{i-1}, x_i)$$

a

$$x_i - x_{i-1} = \frac{b-a}{n} \quad \text{pro každé } i \in \{1, 2, \dots, n\},$$

které ověříme přímým výpočtem.

Z předchozí věty víme, že $l_1(f; u, v) = \frac{(v-u)^3}{12} \cdot f''(\xi)$, $o_1(f; u, v) = -\frac{(v-u)^3}{24} \cdot f''(\eta)$.

Důkaz.

Skutečně,

$$\begin{aligned} I_n(f; a, b) &= \sum_{i=1}^n l_1(f; x_{i-1}, x_i) = \sum_{i=1}^n \frac{(x_i - x_{i-1})^3}{12} \cdot f''(\xi_i) = \\ &= \sum_{i=1}^n \frac{\left(\frac{b-a}{n}\right)^3}{12} \cdot f''(\xi_i) = \frac{(b-a)^3}{12n^3} \cdot \sum_{i=1}^n f''(\xi_i). \end{aligned}$$

Z předchozí věty víme, že $l_1(f; u, v) = \frac{(v-u)^3}{12} \cdot f''(\xi)$, $o_1(f; u, v) = -\frac{(v-u)^3}{24} \cdot f''(\eta)$.

Důkaz.

Skutečně,

$$\begin{aligned} I_n(f; a, b) &= \sum_{i=1}^n I_1(f; x_{i-1}, x_i) = \sum_{i=1}^n \frac{(x_i - x_{i-1})^3}{12} \cdot f''(\xi_i) = \\ &= \sum_{i=1}^n \frac{\left(\frac{b-a}{n}\right)^3}{12} \cdot f''(\xi_i) = \frac{(b-a)^3}{12n^3} \cdot \sum_{i=1}^n f''(\xi_i). \end{aligned}$$

Úplně analogicky ukážeme, že

$$o_n(f; a, b) = -\frac{(b-a)^3}{24n^3} \cdot \sum_{i=1}^n f''(\eta_i).$$

Předchozí důsledek: $I_n(f; a, b) = \frac{(b-a)^3}{12n^3} \cdot \sum_{i=1}^n f''(\xi_i)$, $o_n(f; a, b) = -\frac{(b-a)^3}{24n^3} \cdot \sum_{i=1}^n f''(\eta_i)$.

Poznámka.

Z výše uvedeného důsledku snadno vyplývají i odhady zmíněné na začátku prezentace. Platí totiž

$$\begin{aligned} |I_n(f; a, b)| &= \frac{(b-a)^3}{12n^3} \cdot \left| \sum_{i=1}^n f''(\xi_i) \right| \leq \frac{(b-a)^3}{12n^3} \cdot \sum_{i=1}^n |f''(\xi_i)| \leq \\ &\leq \frac{(b-a)^3}{12n^3} \cdot \sum_{i=1}^n \max_{x \in (a,b)} |f''(x)| = \frac{(b-a)^3}{12n^2} \cdot \max_{x \in (a,b)} |f''(x)| \end{aligned}$$

Předchozí důsledek: $I_n(f; a, b) = \frac{(b-a)^3}{12n^3} \cdot \sum_{i=1}^n f''(\xi_i)$, $o_n(f; a, b) = -\frac{(b-a)^3}{24n^3} \cdot \sum_{i=1}^n f''(\eta_i)$.

Poznámka.

Z výše uvedeného důsledku snadno vyplývají i odhady zmíněné na začátku prezentace. Platí totiž

$$\begin{aligned} |I_n(f; a, b)| &= \frac{(b-a)^3}{12n^3} \cdot \left| \sum_{i=1}^n f''(\xi_i) \right| \leq \frac{(b-a)^3}{12n^3} \cdot \sum_{i=1}^n |f''(\xi_i)| \leq \\ &\leq \frac{(b-a)^3}{12n^3} \cdot \sum_{i=1}^n \max_{x \in \langle a, b \rangle} |f''(x)| = \frac{(b-a)^3}{12n^2} \cdot \max_{x \in \langle a, b \rangle} |f''(x)| \end{aligned}$$

a

$$\begin{aligned} |o_n(f; a, b)| &= \frac{(b-a)^3}{24n^3} \cdot \left| \sum_{i=1}^n f''(\eta_i) \right| \leq \frac{(b-a)^3}{24n^3} \cdot \sum_{i=1}^n |f''(\eta_i)| \leq \\ &\leq \frac{(b-a)^3}{24n^3} \cdot \sum_{i=1}^n \max_{x \in \langle a, b \rangle} |f''(x)| = \frac{(b-a)^3}{24n^2} \cdot \max_{x \in \langle a, b \rangle} |f''(x)|. \end{aligned}$$

Předchozí důsledek: $I_n(f; a, b) = \frac{(b-a)^3}{12n^3} \cdot \sum_{i=1}^n f''(\xi_i)$, $o_n(f; a, b) = -\frac{(b-a)^3}{24n^3} \cdot \sum_{i=1}^n f''(\eta_i)$.

Věta.

Předpokládejme, že $f \in C^2(\langle a, b \rangle)$

Pak

$$\lim_{n \rightarrow \infty} \frac{o_n(f; a, b)}{I_n(f; a, b)} = -\frac{1}{2}.$$

Předchozí důsledek: $I_n(f; a, b) = \frac{(b-a)^3}{12n^3} \cdot \sum_{i=1}^n f''(\xi_i)$, $o_n(f; a, b) = -\frac{(b-a)^3}{24n^3} \cdot \sum_{i=1}^n f''(\eta_i)$.

Věta.

Předpokládejme, že $f \in C^2(\langle a, b \rangle)$

Pak

$$\lim_{n \rightarrow \infty} \frac{o_n(f; a, b)}{I_n(f; a, b)} = -\frac{1}{2}.$$

Důkaz.

$$\begin{aligned} \lim_{n \rightarrow \infty} \frac{o_n(f; a, b)}{I_n(f; a, b)} &= \lim_{n \rightarrow \infty} \frac{-\frac{(b-a)^2}{24n^2} \cdot \sum_{i=1}^n (f''(\eta_i) \frac{b-a}{n})}{\frac{(b-a)^2}{12n^2} \cdot \sum_{i=1}^n (f''(\xi_i) \frac{b-a}{n})} = \\ &= -\frac{1}{2} \cdot \lim_{n \rightarrow \infty} \frac{\sum_{i=1}^n (f''(\eta_i) \frac{b-a}{n})}{\sum_{i=1}^n (f''(\xi_i) \frac{b-a}{n})} = \end{aligned}$$

□

Předchozí důsledek: $l_n(f; a, b) = \frac{(b-a)^3}{12n^3} \cdot \sum_{i=1}^n f''(\xi_i)$, $o_n(f; a, b) = -\frac{(b-a)^3}{24n^3} \cdot \sum_{i=1}^n f''(\eta_i)$.

Věta.

Předpokládejme, že $f \in C^2(\langle a, b \rangle)$

Pak

$$\lim_{n \rightarrow \infty} \frac{o_n(f; a, b)}{l_n(f; a, b)} = -\frac{1}{2}.$$

Důkaz.

$$\begin{aligned} \lim_{n \rightarrow \infty} \frac{o_n(f; a, b)}{l_n(f; a, b)} &= \lim_{n \rightarrow \infty} \frac{-\frac{(b-a)^2}{24n^2} \cdot \sum_{i=1}^n (f''(\eta_i) \frac{b-a}{n})}{\frac{(b-a)^2}{12n^2} \cdot \sum_{i=1}^n (f''(\xi_i) \frac{b-a}{n})} = \\ &= -\frac{1}{2} \cdot \lim_{n \rightarrow \infty} \frac{\sum_{i=1}^n (f''(\eta_i) \frac{b-a}{n})}{\sum_{i=1}^n (f''(\xi_i) \frac{b-a}{n})} = -\frac{1}{2} \cdot \frac{\int_a^b f''(x) dx}{\int_a^b f''(x) dx} = -\frac{1}{2}. \quad \square \end{aligned}$$

Předchozí důsledek: $l_n(f; a, b) = \frac{(b-a)^3}{12n^3} \cdot \sum_{i=1}^n f''(\xi_i)$, $o_n(f; a, b) = -\frac{(b-a)^3}{24n^3} \cdot \sum_{i=1}^n f''(\eta_i)$.

Věta.

Předpokládejme, že $f \in C^2(\langle a, b \rangle)$ a je splněna podmínka $\int_a^b f''(x) dx \neq 0$.

Pak

$$\lim_{n \rightarrow \infty} \frac{o_n(f; a, b)}{l_n(f; a, b)} = -\frac{1}{2}.$$

Důkaz.

$$\begin{aligned} \lim_{n \rightarrow \infty} \frac{o_n(f; a, b)}{l_n(f; a, b)} &= \lim_{n \rightarrow \infty} \frac{-\frac{(b-a)^2}{24n^2} \cdot \sum_{i=1}^n (f''(\eta_i) \frac{b-a}{n})}{\frac{(b-a)^2}{12n^2} \cdot \sum_{i=1}^n (f''(\xi_i) \frac{b-a}{n})} = \\ &= -\frac{1}{2} \cdot \lim_{n \rightarrow \infty} \frac{\sum_{i=1}^n (f''(\eta_i) \frac{b-a}{n})}{\sum_{i=1}^n (f''(\xi_i) \frac{b-a}{n})} = -\frac{1}{2} \cdot \frac{\int_a^b f''(x) dx}{\int_a^b f''(x) dx} = -\frac{1}{2}. \quad \square \end{aligned}$$

Předchozí věta: $f \in C^2(\langle a, b \rangle)$, $\int_a^b f''(x) dx \neq 0 \implies \lim_{n \rightarrow \infty} \frac{o_n(f; a, b)}{I_n(f; a, b)} = -\frac{1}{2}$.

Srovnajte předchozí větu s numerickými experimenty č. 1–3.

Předchozí věta: $f \in C^2(\langle a, b \rangle)$, $\int_a^b f''(x) dx \neq 0 \implies \lim_{n \rightarrow \infty} \frac{o_n(f; a, b)}{I_n(f; a, b)} = -\frac{1}{2}$.

Srovnajte předchozí větu s numerickými experimenty č. 1–3.

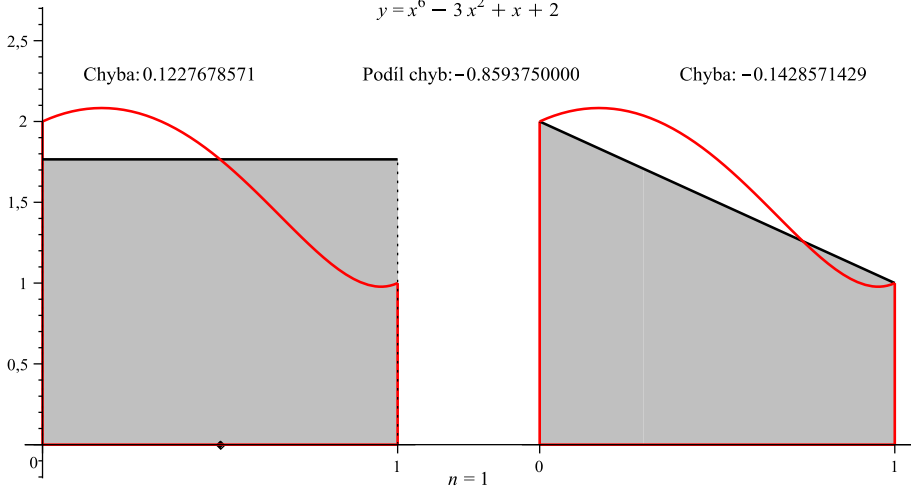
Nyní bychom se mohli ptát, jaký bude vztah mezi obdélníkovým a lichoběžníkovým pravidlem, pokud nebude splněn předpoklad

$\int_a^b f''(x) dx \neq 0$, tj. v případě $f'(a) = f'(b)$.

Experiment č. 4

$$\left(\text{případ } f'(b) - f'(a) = \int_a^b f''(x) dx = 0\right)$$

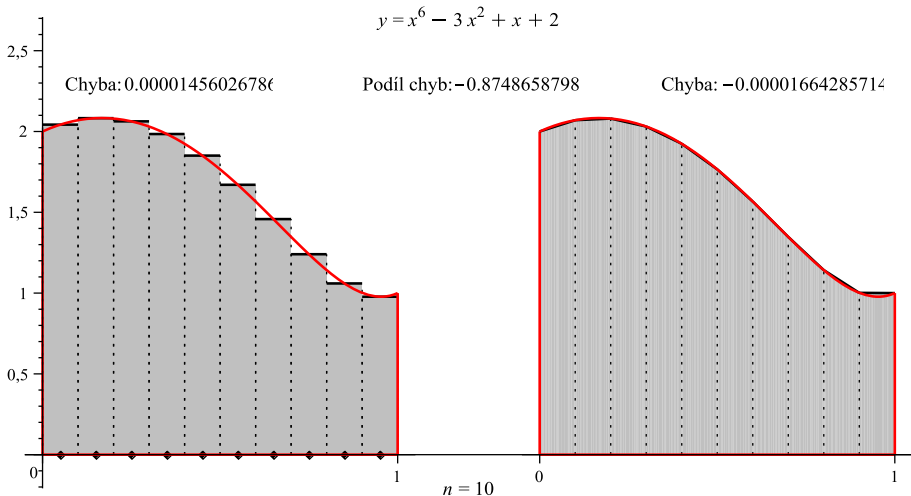
$$y = x^6 - 3x^2 + x + 2$$

Kliknutím na obrázek spustíte animaci.

Experiment č. 4

$$\text{(případ } f'(b) - f'(a) = \int_a^b f''(x) dx = 0)$$

Vypadá to, že $\lim_{n \rightarrow \infty} \frac{\sigma_n(f; a, b)}{I_n(f; a, b)} \neq -\frac{1}{2}$.

Odpověď na otázku, co se bude dít v případě $f'(a) = f'(b)$, dává (alespoň částečně) následující věta.

Odpověď na otázku, co se bude dít v případě $f'(a) = f'(b)$, dává (alespoň částečně) následující věta.

Věta.

Nechť $f \in C^4(\langle a, b \rangle)$. Dále necht' platí $f'(a) = f'(b)$ a $f'''(a) \neq f'''(b)$. Pak

$$\lim_{n \rightarrow \infty} \frac{o_n(f; a, b)}{I_n(f; a, b)} = -\frac{7}{8}.$$

Odpověď na otázku, co se bude dít v případě $f'(a) = f'(b)$, dává (alespoň částečně) následující věta.

Věta.

Nechť $f \in C^4(\langle a, b \rangle)$. Dále necht' platí $f'(a) = f'(b)$ a $f'''(a) \neq f'''(b)$. Pak

$$\lim_{n \rightarrow \infty} \frac{o_n(f; a, b)}{I_n(f; a, b)} = -\frac{7}{8}.$$

Důkaz.

Myšlenky důkazu této věty jsou podobné, jako u předchozí věty. Technická náročnost je však větší, a proto zde důkaz nebudeme uvádět. □

Odpověď na otázku, co se bude dít v případě $f'(a) = f'(b)$, dává (alespoň částečně) následující věta.

Věta.

Nechť $f \in C^4(\langle a, b \rangle)$. Dále necht' platí $f'(a) = f'(b)$ a $f'''(a) \neq f'''(b)$. Pak

$$\lim_{n \rightarrow \infty} \frac{o_n(f; a, b)}{I_n(f; a, b)} = -\frac{7}{8}.$$

Důkaz.

Myšlenky důkazu této věty jsou podobné, jako u předchozí věty. Technická náročnost je však větší, a proto zde důkaz nebudeme uvádět.

Poznámka.

Srovnajte tuto větu s numerickým experimentem č. 4.

Ukázali jsme tedy, že za vhodných předpokladů je obdélníkové pravidlo (s hodnotami počítanými uprostřed dělicích intervalů) lepší než pravidlo lichoběžníkové.

Ukázali jsme tedy, že za vhodných předpokladů je obdélníkové pravidlo (s hodnotami počítanými uprostřed dělicích intervalů) lepší než pravidlo lichoběžníkové.

Další experimenty se proto budou týkat výhradně obdélníkových pravidel.

- 1 Připomenutí lichoběžníkového a obdélníkového pravidla
- 2 Odhady chyb jednotlivých pravidel
- 3 Porovnání obou pravidel
  - numerické experimenty
  - analytické výpočty
  - **další numerické experimenty**
- 4 Závěr

Proč jsme uvažovali obdélníkové pravidlo s hodnotami uprostřed dělicích intervalů ???

Proč jsme uvažovali obdélníkové pravidlo s hodnotami uprostřed dělicích intervalů ???

Je takové pravidlo ze všech obdélníkových pravidel nejlepší ???

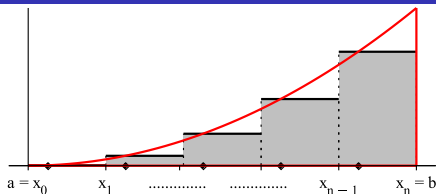
Proč jsme uvažovali obdélníkové pravidlo s hodnotami uprostřed dělicích intervalů ???

Je takové pravidlo ze všech obdélníkových pravidel nejlepší ???

Bylo by lepší uvažovat jiné obdélníkové pravidlo ???

Zavedení zobecněného obdélníkového pravidla (pro $\lambda \in \langle 0, 1 \rangle$)

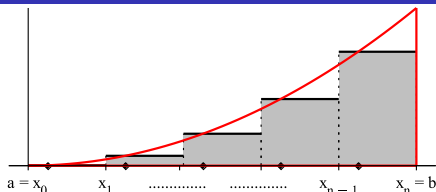
Ilustrace pro $\lambda = \frac{1}{4}$:

$$\int_a^b f(x) dx \approx \underbrace{\frac{b-a}{n} \left[f(c_{\lambda,1}) + f(c_{\lambda,2}) + \cdots + f(c_{\lambda,n}) \right]}_{\text{výraz označme jako } O_{\lambda,n}(f;a,b)},$$

Zavedení zobecněného obdélníkového pravidla (pro $\lambda \in \langle 0, 1 \rangle$)

Ilustrace pro $\lambda = \frac{1}{4}$:

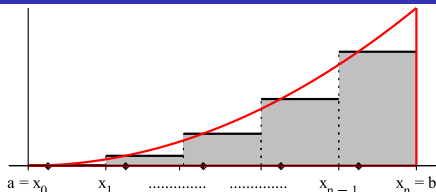
$$\int_a^b f(x) dx \approx \underbrace{\frac{b-a}{n} \left[f(c_{\lambda,1}) + f(c_{\lambda,2}) + \cdots + f(c_{\lambda,n}) \right]}_{\text{výraz označme jako } O_{\lambda,n}(f;a,b)},$$

kde

$$c_{\lambda,i} = x_{i-1} + \lambda(x_i - x_{i-1}) = x_{i-1} + \lambda \frac{b-a}{n} \quad (i \in \{1, 2, \dots, n\}).$$

Zavedení zobecněného obdélníkového pravidla (pro $\lambda \in \langle 0, 1 \rangle$)

Ilustrace pro $\lambda = \frac{1}{4}$:

$$\int_a^b f(x) dx \approx \underbrace{\frac{b-a}{n} \left[f(c_{\lambda,1}) + f(c_{\lambda,2}) + \cdots + f(c_{\lambda,n}) \right]}_{\text{výraz označme jako } O_{\lambda,n}(f; a, b)},$$

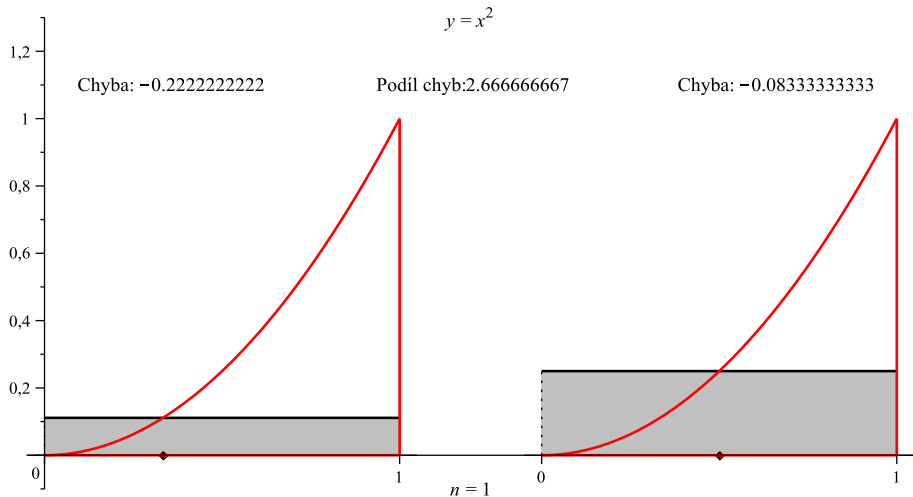
kde

$$c_{\lambda,i} = x_{i-1} + \lambda(x_i - x_{i-1}) = x_{i-1} + \lambda \frac{b-a}{n} \quad (i \in \{1, 2, \dots, n\}).$$

Chyba, které se přitom dopustíme:

$$o_{\lambda,n}(f; a, b) = O_{\lambda,n}(f; a, b) - \int_a^b f(x) dx.$$

Experiment č. 5 $(\lambda = \frac{1}{3})$

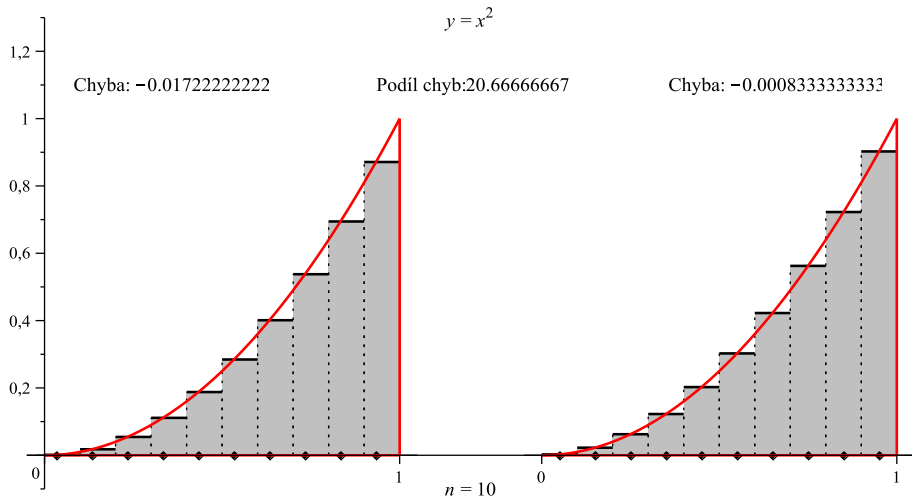

Kliknutím na obrázek spustíte animaci.

Experiment č. 5

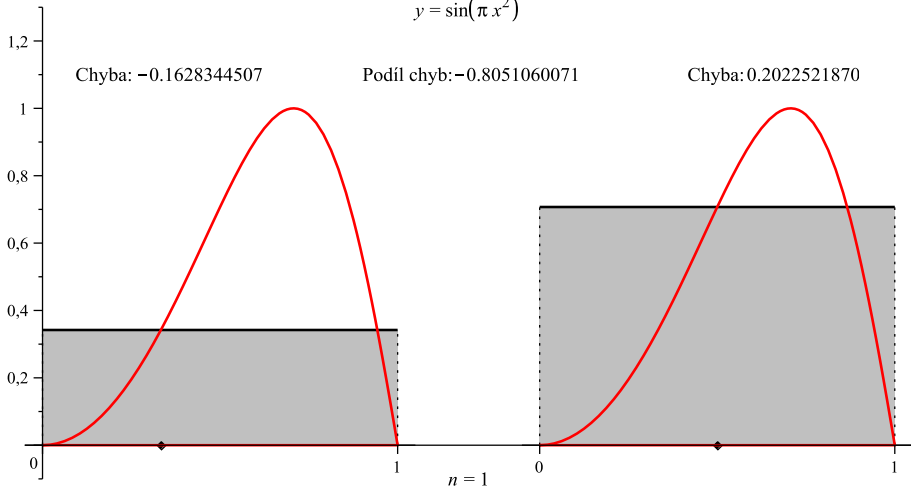
$$\left(\lambda = \frac{1}{3}\right)$$

(Obdélníkové pravidlo „s prostředním bodem“ je lepší.)

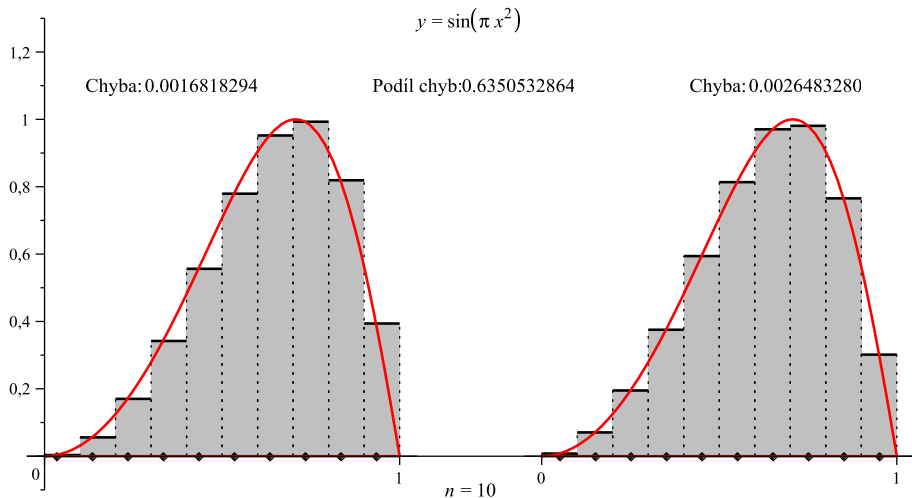

Experiment č. 6 $(\lambda = \frac{1}{3})$

$$y = \sin(\pi x^2)$$

Kliknutím na obrázek spustíte animaci.

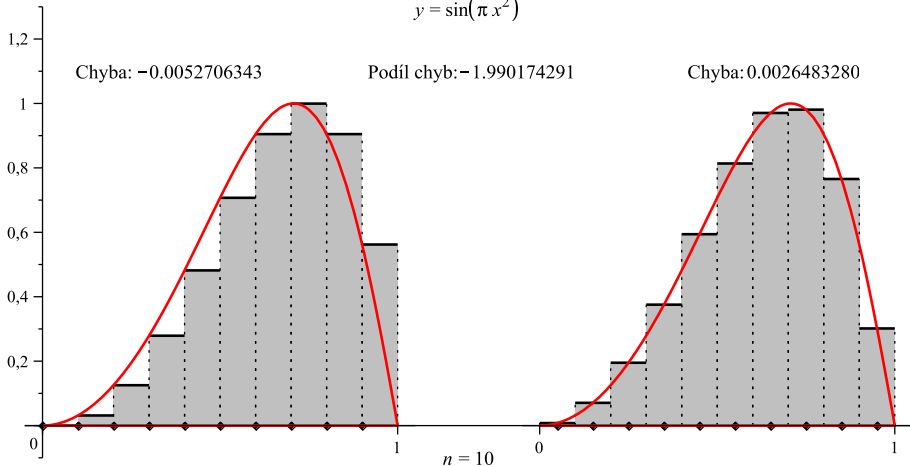

Experiment č. 7

(srovnání obdélníkových pravidel pro různá λ)

$$\lambda = 0.$$
$$y = \sin(\pi x^2)$$

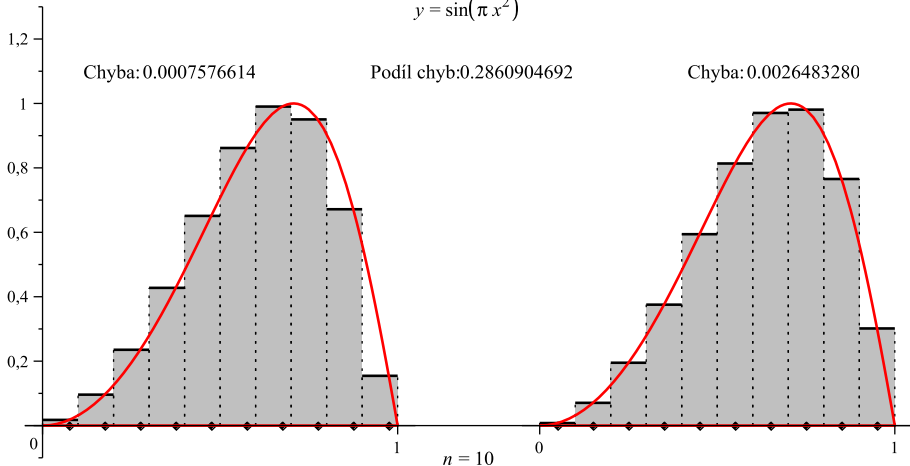
Kliknutím na obrázek spustíte animaci.

Experiment č. 7

(srovnání obdélníkových pravidel pro různá λ)

$$\lambda = 0.75000$$

$$y = \sin(\pi x^2)$$

Lze ukázat následující dvě věty (uvědomme si přitom, že $o_n(f; a, b) = o_{\frac{1}{2}, n}(f; a, b)$).

Věta.

Nechť $f \in C^1(\langle a, b \rangle)$ a $f(a) \neq f(b)$. Pak pro libovolné $\lambda \neq \frac{1}{2}$ platí

$$\lim_{n \rightarrow \infty} \frac{o_n(f; a, b)}{o_{\lambda, n}(f; a, b)} = 0.$$

Lze ukázat následující dvě věty (uvědomme si přitom, že $o_n(f; a, b) = o_{\frac{1}{2}, n}(f; a, b)$).

Věta.

Nechť $f \in C^1(\langle a, b \rangle)$ a $f(a) \neq f(b)$. Pak pro libovolné $\lambda \neq \frac{1}{2}$ platí

$$\lim_{n \rightarrow \infty} \frac{o_n(f; a, b)}{o_{\lambda, n}(f; a, b)} = 0.$$

Poznámka.

Za uvedených předpokladů to znamená, že obdélníkové pravidlo s hodnotami počítanými uprostřed dělicích intervalů je lepší než jakékoliv jiné (zobecněné) obdélníkové pravidlo (myšleno pro dostatečně velká n).

Věta.

Nechť $f \in C^2(\langle a, b \rangle)$, $f(a) = f(b)$ a $f'(a) \neq f'(b)$. Pak pro libovolné $\lambda \in \langle 0, 1 \rangle$ platí

$$\lim_{n \rightarrow \infty} \frac{o_{\lambda,n}(f; a, b)}{o_n(f; a, b)} = -12\lambda^2 + 12\lambda - 2.$$

Věta.

Nechť $f \in C^2(\langle a, b \rangle)$, $f(a) = f(b)$ a $f'(a) \neq f'(b)$. Pak pro libovolné $\lambda \in \langle 0, 1 \rangle$ platí

$$\lim_{n \rightarrow \infty} \frac{o_{\lambda,n}(f; a, b)}{o_n(f; a, b)} = -12\lambda^2 + 12\lambda - 2.$$

Poznámka.

Z této věty je možné např. vyčíst, že za uvedených předpokladů je obdélníkové pravidlo nejlepší, jestliže λ je kořenem polynomu $-12\lambda^2 + 12\lambda - 2$, tj. $\lambda = \frac{1}{2} - \frac{\sqrt{3}}{6} \doteq 0,211$ nebo $\lambda = \frac{1}{2} + \frac{\sqrt{3}}{6} \doteq 0,789$.

Věta.

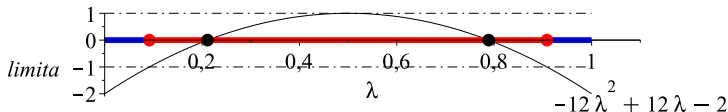
Nechť $f \in C^2(\langle a, b \rangle)$, $f(a) = f(b)$ a $f'(a) \neq f'(b)$. Pak pro libovolné $\lambda \in \langle 0, 1 \rangle$ platí

$$\lim_{n \rightarrow \infty} \frac{o_{\lambda,n}(f; a, b)}{o_n(f; a, b)} = -12\lambda^2 + 12\lambda - 2.$$

Poznámka.

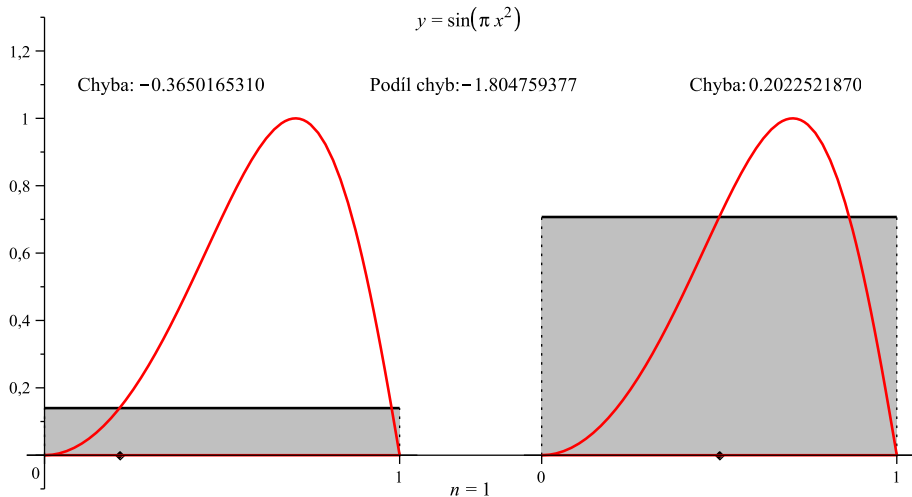
Z této věty je možné např. vyčíst, že za uvedených předpokladů je obdélníkové pravidlo nejlepší, jestliže λ je kořenem polynomu $-12\lambda^2 + 12\lambda - 2$, tj. $\lambda = \frac{1}{2} - \frac{\sqrt{3}}{6} \doteq 0,211$ nebo $\lambda = \frac{1}{2} + \frac{\sqrt{3}}{6} \doteq 0,789$.

Graf závislosti výsledku výše uvedené limity na λ :

Experiment č. 8

(nejlepší obdélníkové pravidlo – případ $\lambda = \frac{1}{2} - \frac{\sqrt{3}}{6} \doteq 0,211$)

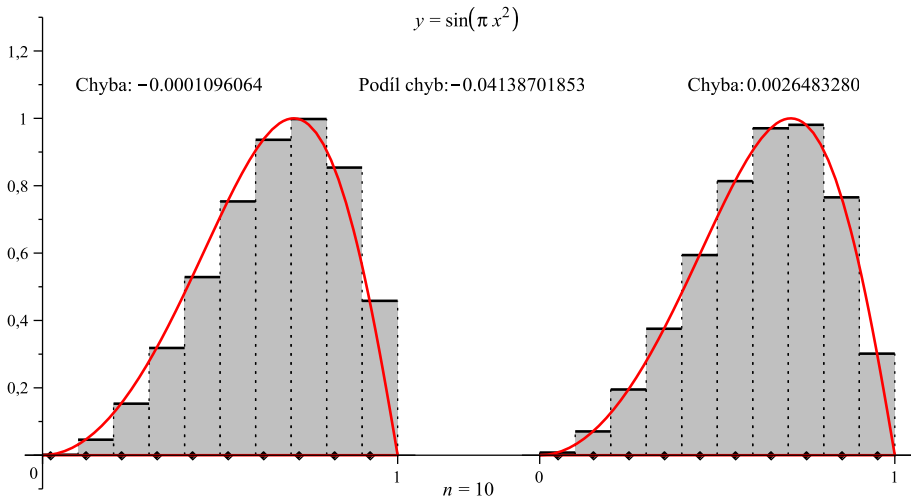

Kliknutím na obrázek spustíte animaci.

Experiment č. 8

(nejlepší obdélníkové pravidlo – případ $\lambda = \frac{1}{2} - \frac{\sqrt{3}}{6} \doteq 0,211$)

$$\lim_{n \rightarrow \infty} \frac{o_{\lambda, n}(f; a, b)}{o_n(f; a, b)} = 0.$$

- 1 Připomenutí lichoběžníkového a obdélníkového pravidla
- 2 Odhady chyb jednotlivých pravidel
- 3 Porovnání obou pravidel
  - numerické experimenty
  - analytické výpočty
  - další numerické experimenty
- 4 Závěr

Děkuji za pozornost !!!